

BÖLÜM 2

İFŞA (WHISTLEBLOWING) KARARI VE YASA/ETİK DIŞI DAVRANIŞIN TÜRÜ ARASINDAKİ İLİŞKİ¹

Nazlı NALCI ARIBAŞ²

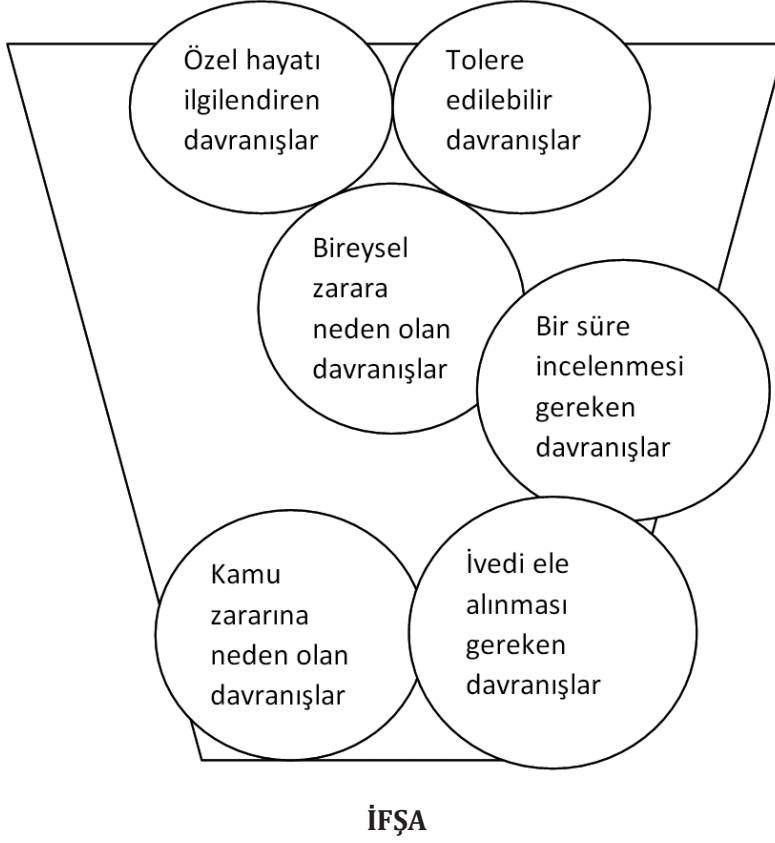
Giriş

Kısa bir ifadeyle ifşa; örgütte yaşanan yasa/etik dışı davranışın farkına varan eski veya mevcut çalışanın durumu yetkili kişi ya da kuruma bildirmesi olarak tanımlanabilir. Çalışmada yasa/etik dışı davranış ile kastedilen ifşanın konusudur. Yani çalışan tarafından gözlemlenen ve yasa dışı, etik dışı ve/veya gayrimeşru olduğuna karar verilen durumdur. Bu durum kimi zaman yetkililere bildirilirken kimi zaman sessiz kalınmaktadır. Her iki tercihinde bilimsel çalışmalarla saptanmış olan birçok nedeni vardır. Yasa/etik dışı davranışın türü de bu nedenlerden biridir. İfşanın konu ögesini oluşturan yasa/etik dışı davranışların bütünü İngilizce’de tek bir kelime ile “wrongdoing” olarak anılmaktadır. Near ve Miceli’nin (1985) tanımına göre bu davranışlar “illegal, immoral ve illegitimate – yasa dışı, ahlak dışı ve gayrimeşru davranışlardır. Bu davranışlar çok çeşitlidir. Yasa dışı, ahlak dışı ve etik dışı yüzlerce davranış sayılabilir. Ayrıca çalışan davranışlarının yasa/etik dışı olup olmadığı konusu kültürden kültüre değişmektedir. Bununla birlikte elbette tüm dünyada yasa/etik dışı davranış olarak değerlendirilen evrensel kabuller vardır. Literatürde üzerinde en çok durulan konulardan biri de yasa/etik dışı davranışın türünün ifşa tercihinin etki edip etmediğidir.

Çalışma dipnotta ayrıntıları verilen doktora tezinden üretilmiştir. Bu çalışmada paylaşılan alt bölümün ana sorusu “Yasa/etik dışı davranışın türü ifşa kararında etkili midir?” sorusudur. Yasa/etik dışı davranışın türünün, çalışanın ifşa tercihinin etkileyip etkilemediği konusunun irdelendiği çalışmada elde edilen bulgular yasa/etik davranışın türünün, sürekliliğinin ve boyutunun çalışanların ifşa kararını etkilediğini göstermektedir. Çalışmanın ilk bölümünde literatür taraması ile elde edilen kavram tanımları verilmiştir. Bu bölümde ifşa ve yasa/etik dışı davranış kavramları tanımlanmıştır. Ardından ikinci bölümde çalışmanın yöntemi açıklanmış, üçüncü bölümde ise elde edilen verilerle ulaşılan sonuçlar paylaşılmıştır.

¹Bu çalışma İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yönetim Bilimleri Bilim Dalı Doktora Programında Prof. Dr. Selma Karatepe danışmanlığında tamamlanan 10172460 referans numaralı “Kamu Yönetiminde Yasa/Etik Dışı Davranışların Önlenmesinde “İfşa” Mekanizması: Bir Model Önerisi” başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

²Arş. Gör. Dr. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Ens. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yönetim Bilimleri Bilim Dalı. E-posta: nazli.aribas@inonu.edu.tr

Şekil 2. Yasa/Etik Dışı Davranışın Türünün İfşa Eğilimine Etkisi

Daha öncede belirtildiği gibi bir davranış birden fazla kategoriye dahil olabilir. Örneğin kamu zararına neden olan davranışların büyük bir kısmı aynı zamanda ive-di ele alınması gereken davranışlardır. Şekil 2 yasa/etik dışı davranışın türünün ça-lışanın ifşa kararına etkisini anlatmaktadır. Şekilde görüldüğü gibi gözlemcinin süz-gecinden geçen davranışlar birçok şekilde değerlendirilmekte ve ifşa etmeye gerek görülenler ifşa edilmektedir. Kamu zararına neden olan ve ive-di ele alınması gereken davranışların ifşaya konu olma olasılığı yüksek iken bir süre incelenmesi gereken davranışlar ve bireysel zarara neden olan davranışlar orta düzeyde, tolere edilebilir ve özel hayatı ilgilendiren davranışlar düşük düzeyde ifşaya konu olmaktadır.

Kaynakça

Akıllı, S., Çam, S., Kılınc, S., & Kızılboğa, R. (2013). Kamu Personelinin Etik İhlallerine Verdikleri Önem Derecesi ve Etik İhlallerin Bildirimi Konusundaki Görüşleri. *Sayıştay Dergisi*, (89), 5–33.

Arman, A.- Hürriyet Gazetesi (2016). "Eğer Bu Ülkede Adalet Varsa O Seri Cinsi Sapık Cezasını Almalı!". (18.06.2016 tarihinde <http://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ayse-arman/eger-bu-ulkede-adalet-varsa-o-seri-cinsi-sapik-cezasini-almali-40119325> adresinden ulaşılmıştır.)

İktisadi ve İdari Bilimler Cilt III

- Aydın, U. (2002). İş Hukuku Açısından İşçinin Bilgi Uçurması (Whistleblowing). *Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 79-100.
- Brown, A. J. (2008). *Whistleblowing in the Australian Public Sector Enhancing the Theory and Practice of Internal Witness Management in Public Sector Organisations*. Canberra: ANU Press.
- Charmaz, K. (2015). *Gömülü (Grounded) Teori Yapılandırması Nitel Analiz Uygulama Rehberi*. 2. Baskı. çev. R. Hoş. Seçkin Yayıncılık: Ankara.
- Collins, D. (1989). Organizational Harm, Legal Condemnation and Stakeholder Retaliation: A Typology, Research Agenda and Application. *Journal of Business Ethics*, 8, 1-13.
- Dworkin, T. M., & Baucus, M. S. (1998). Internal vs. External Whistleblowers: A Comparison of Whistleblowing Processes. *Journal of Business Ethics*, 17, 1281-1298.
- Gerçek, H. (2005). Mühendislikte Etik Sorunların Ele Verilmesi - Whistle-blowing in Engineering. *Madencilik*, 44(4), 29-38.
- Hassink, H., De Vries, M., & Bollen, L. (2007). A Content Analysis of Whistleblowing Policies of Leading European Companies. *Journal of Business Ethics*, 75, 25-44. <https://doi.org/10.1007/s10551-006-9236-9>
- Hersh, M. A. (2002). Whistleblowers-Heroes or Traitors?: Individual and Collective Responsibility for Ethical Behaviour. *Annual Reviews in Control*, 26, 243-262.
- Jubb, P. B. (1999). Whistleblowing: A Restrictive Definition and Interpretation. *Journal of Business Ethics*, 21, 77-94.
- Kayalar, M. (2016). *Proje Türü : GAP- Dünya Görüşü ve/veya İnanç Sisteminin İfşa Eğilimi Üzerine Et-kisi: İzmir İli Kamu - Özel Sektör Karşılaştırması*. İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Proje No: 2014-İİBF-07.
- Lawrence, M.S. (2005). *Encyclopedia of White-Collar & Corporate Crime*, 1. Cilt. SAGE: ABD.
- Lewis D., Brown A. J. & Moberly R. (2014). Whistleblowing, Its Importance and the Satate of Research. İçinde A.J. Brown, D. Lewis, R. Moberly (Ed). *International Handbook on Whistleblowing Research*. Edward Elgard.
- Leys J. ve Vandekerckhove, W. (2014) Whistleblowing Duties. İçinde A.J. Brown, D. Lewis, R. Moberly (Ed). *International Handbook on Whistleblowing Research*. Edward Elgard.
- Loyens, K.; Maesschalck, J. (2014), Whistleblowing and Power. İçinde A.J. Brown, D. Lewis, R. Moberly (Ed). *International Handbook on Whistleblowing Research*. Edward Elgard.
- Near, J. P., & Miceli, M. P. (1985). Organizational Dissidence: The Case of Whistle-Blowing. *Journal of Business Ethics*, 4, 1-16.
- Near, J. P., & Miceli, M. P. (2016). After the wrongdoing: What managers should know about whistleblowing. *Business Horizons*, 59(1), 105-114. <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2015.09.007>
- Patton, M.Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*, çev. M. Bütün, S. B. Demir. Pegem Akademi: Ankara.
- PIDA (1998). Public Interest Disclosure Act. http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1998/23/pdfs/ukpga_19980023_en.pdf. (13.04.2017)
- Sackett P. R. & Devore C. J. (2009). İşyerinde amaç karşıtı davranışlar. İçinde A. Neil, D.S. Öneş, H. Kepir Sinangil & C. Viswesvaran (Ed.). *Endüstri, İş ve Örgüt Psikolojisi El Kitabı 1. Cilt Personel Psikolojisi*. İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Skivenes, M. & Trygstad, S. C. (2014), Wrongdoing: Definitions, Identification and Categorizations, İçinde A.J. Brown, D. Lewis, R. Moberly (Ed). *International Handbook on Whistleblowing Research*. Edward Elgard.
- Toker Gökçe, A., & Oğuz, E. (2015). Öğretmen Adaylarının Farklı Bilgi Uçurma (Whistle- blowing) Tercihlerinde Belirleyici Olan Kültürel Değerler. *Sakarya University Journal of Education*, 5(1), 55-69.